

5/10 Významné areny

Monocyklické areny

- názvosloví: obsahují-li více než 1 substituent, musí se označit polohy 1, 2, 3, 4, 5, 6
- substituenty I. třídy ($-\text{NH}_2$, $-\text{OH}$, aryl, alkyl, halogen..., ne násobné vazby) – obsazují polohu 1,2 [orto] (viz níže) nebo polohu 1,4 [para]
- substituenty II. třídy ($-\text{NO}_2$, $-\text{SO}_3\text{H}$, $-\text{CHO}$, $-\text{COOH}$ ...) – poloha 1,3 [meta] (viz níže)

Benzen

- za normálních podmínek – bezbarvá kapalina, bod varu 80°C , hořlavý, páry se vzduchem $\rightarrow$ výbušná směs, karcinogenní účinky, výborné rozpouštědlo tuků, důležitý pro výrobu léčiv, pohonných látek, plastů, výbušnin, jedovatá látka (obdobně jako i téměř všechny areny), zisk: frakční destilací ropy; obsažen v nejnižší vroucí frakci
- výroba: dehydrogenace nenasycených cyklických uhlovodíků: cyklohexen $\rightarrow$ benzen + 2H_2 ; dehydrogenace cyklohexanu (při 280°C , s katalyzátorem – práškovým Ni) $\rightarrow \text{C}_6\text{H}_6 + 3\text{H}_2$; trimerace etynu za zvýšeného tlaku a teploty $400 - 500^\circ\text{C}$ ($3\text{HC}\equiv\text{CH} \rightarrow \text{C}_6\text{H}_6$)

Methylbenzen (toluen)

- podobný benzenu, má ale nižší teplotu tuhnutí (-95°C , benzen $5,5^\circ\text{C}$), $\text{C}_6\text{H}_5-\text{CH}_3$ (viz níže)
- užití: teploměry pro nízké teploty, výroba výbušnin TNT, umělého sladidla sacharínu, rozpouštědlo tuků, nátěrů

Ethylbenzen

- $\text{C}_6\text{H}_5-\text{CH}_2-\text{CH}_3$ (viz níže); dehydrogenací (odštěpením vodíku z ethylové skupiny) s katalyzátorem vzniká vinylbenzen (styren), jeho polymerací vzniká polystyren

Dimethylbenzeny

- tvoří 3 izomery: 1,2 (1,3; 1,4) – ortho (meta, para) xylen, směs je xylol (= rozpouštědlo)

Polycyklické areny

Naftalen

- C_{10}H_8 , 2 kondenzovaná jádra (viz níže); bílé lesklé šupinky, sublimuje za normální teploty, má pronikavý zápach; ničí mikroorganismy, desinfekční prostředek proti molům, výroba barviv a léčiv; „zbytek“ je nafty

Anthracen

- $\text{C}_{14}\text{H}_{10}$, bílé krystalky; pro výrobu barviv; obsahuje 3 kondenzovaná benzenová jádra (viz níže)

Fenanthren

- $\text{C}_{14}\text{H}_{10}$, obsahuje tři kondenzovaná benzenová jádra, je izomerní s anthracenem (viz níže)

Areny s izolovanými benzenovými jádry

- difenylmethan (viz níže), trifenylmethan, tetrafenylmethan...

Aryly a aryleny

- jednovazebné „zbytky“ arenů, popř. s = vazbou: a) fenyl: C_6H_5- (viz níže), b) benzyl: $\text{C}_6\text{H}_5\text{CH}_2-$ (viz níže), c) tolyl: $\text{C}_6\text{H}_4\text{CH}_3-$ (viz níže), d) fenylen (orto, meta, para): $\text{C}_6\text{H}_4=$ (viz níže)

